
गर्भाशयातील गाठी (Fibroids)

डॉ. सरिता केळकर

प्रजननक्षम वयातील स्त्रियांमध्ये ऋळलौळवी अथवा गर्भाशयाच्या गाठींचे प्रमाण २० ते ४० टक्के आहे. या गाठींबद्दल स्त्रियांच्या मनात अनेक गैरसमजूती असतात. या गाठींचे रूपांतर कर्करोगात तर होणार नाही ना ही धास्ती त्यांच्या मनात असते.

प्र. १) Fibroids म्हणजे काय?

Fibroids म्हणजे गर्भाशयातील स्नायुंच्या गाठी. या गाठी वेगवेगळ्या आकाराच्या असू शकतात. गर्भाशयात एखादी / अनेक गाठी आढळू शकतात.

या गाठी तीन प्रकारच्या असतात.

- गर्भाशयाच्या पोकळीच्या दिशेने आतील आवरणात वाढणाऱ्या गाठी (Submucous Fibroids)
- गर्भाशयाच्या स्नायूंमध्ये सिमीत असलेल्या गाठी (Intramural Fibroids)
- गर्भाशयाच्या बाह्य आवरणात वाढणाऱ्या गाठी (Subserous Fibroids)

कधीकधी गर्भाशयमुखाजवळ अथवा गर्भाशयालगतच्या पडद्यात (Broad ligament) गाठी निर्माण होतात.

प्र. २) गर्भाशयाच्या गाठी कशामुळे निर्माण होतात?

गर्भाशयामध्ये गाठी निर्माण होण्याची नक्की कारणे कुठली याबद्दल अजूनही शोध लागलेला नाही. परंतु बीजाशयातून निर्माण होणाऱ्या संप्रेरकांवर त्यांची वाढ अवलंबून असते. काही स्त्रियांमध्ये या गाठीचे प्रमाण जास्त आढळते.

- प्रजननक्षम वयातील स्त्रिया
- गर्भधारणा न झालेल्या स्त्रिया
- स्थूल स्त्रिया
- मधुमेह उच्चरक्तदाब यांचा त्रास असलेल्या स्त्रिया

प्र. ३) गर्भाशयाच्या गाठींची लक्षणे कोणती?

गर्भाशयाच्या गाठींची लक्षणे त्यांचे आकारमान व गर्भाशयामधील त्यांची स्थिती / जागा यावर अवलंबून असतात.

- बऱ्याच वेळा गाठींची कोणतीच लक्षणे दिसत नाहीत. इतर काही कारणाने अथवा सहजच केलेल्या पोटाच्या सोनोग्राफीमध्ये गाठीचे निदान होते.

- मासिक पाळीच्या तक्रारी - अति रक्तस्राव, पाळी दरम्यान पोटामध्ये वेदना, रक्ताच्या गाठी जाणे, जास्त दिवस रक्तस्राव होणे अथवा दोन मासिक पाळींच्या मधल्या काळात रक्तस्राव होणे.
- मुत्राशयावर दाब आल्याने वारंवार लघवीला लागणे, जंतुसंसर्ग होणे अथवा लघवी तुंबून राहणे
- आकारमानाने मोठ्या गाठींमुळे ओटीपोटाचा घेर वाढणे, ओटीपोटात टणक गाठ जाणवणे.
- ओटीपोट, कंबर दुखणे
- प्रजननातील अडचणी - गर्भाशयातील गाठींमुळे गर्भधारणा होण्यास अडचणी येऊ शकतात, तसेच गर्भधारणा झाल्यास गर्भपात, गरोदरपणात रक्तस्राव, पोटात दुखणे, अपुऱ्या दिवसांची प्रसूती, बाळ आडवे असणे व प्रसूतीदरम्यान जास्त रक्तस्राव होणे यासारखे धोके निर्माण होतात.

प्र. ४) गर्भाशयाच्या गाठींचे निदान कसे केले जाते?

स्त्रीरोग तज्ज्ञांकडून प्रत्यक्ष तपासणीदरम्यान गर्भाशयाच्या गाठींचे निदान केले जाते.

सोनोग्राफी करून गाठींचे आकारमान, संख्या व

गर्भाशयातील त्यांची स्थिती याविषयी माहिती मिळते. निदानाच्या अचुकतेसाठी कधी MRI व CT Scan ही केला जातो. गर्भाशयाची दुर्बिणीने तपासणी करून (Hysteroscopy, Laparoscopy) गाठींचे निदान करता येते.

प्र. ५) गर्भाशयात गाठी असल्यास काय उपचार केले जातात?

गर्भाशयाच्या गाठींवर उपचार ठरविताना काही बाबी विचारात घेणे आवश्यक आहे. स्त्रीचे वय, गाठींमुळे उद्भवलेली लक्षणे, गर्भाशयातील गाठींचा आकार व स्थान, गर्भधारणेसाठी स्त्री उत्सुक आहे की नाही या गोष्टी उपचारप्रणाली ठरविण्यास उपयुक्त ठरतात.

उपचार न करता नियमितपणे गाठीवर लक्ष ठेवणे.

- गर्भाशयाच्या गाठींमुळे काहीही त्रास होत नसल्यास, कोणतीही लक्षणे दिसत नसल्यास, गाठींचा आकार लहान असल्यास कोणत्याही उपचारांची गरज नसते. अशा स्त्रियांमध्ये नियमितपणे तपासणी करून गाठींचा आकार वाढत नाही ना व त्यामुळे अन्य काही समस्या उद्भवत नाही ना याकडे लक्ष ठेवणे

गरजेचे असते. गाठींचा आकार वाढल्यास अथवा काही त्रास झाल्यास उपचार केले जातात.

- रजोनिवृत्तीनंतर संप्रेरकांच्या कमतरतेमुळे गाठींची वाढ खुंटते व त्यांचा आकार कमी होऊ लागतो.

औषधोपचार -

- गाठींमुळे दिसून येणाऱ्या किरकोळ तक्रारींसाठी संप्रेरके नसलेली औषधे दिली जातात. उदा. - वेदनाशामक औषधे, रक्तस्राव कमी करणारी औषधे इत्यादी.

संप्रेरके -

- गर्भाशयातील गाठींची वाढ संप्रेरकांवर अवलंबून असल्यामुळे गाठींचा आकार कमी करण्यासाठी संप्रेरके दिली जातात. संप्रेरके गोळ्या अथवा इंजेक्शनच्या स्वरूपात दिली जातात. यात अनेक प्रकारची संप्रेरके वापरली जातात. उदा. - प्रोजेस्टेरॉन, इस्ट्रोजेन व प्रोजेस्टेरॉन, GnRh Agonist, Mifepristone, Danazol, SPRM इत्यादी संप्रेरकांमुळे गाठींचा आकार तात्पुरता कमी होतो. उपचारांचा कालावधी सुमारे ३ ते ६ महिन्यांचा असतो. संप्रेरकांमुळे अनियमित रक्तस्राव

होणे, डोकेदुखी, स्तनांमध्ये दुखणे, शरीरात पाणी साठून जडत्व येणे, नैराश्य यासारखे त्रास होऊ शकतात. म्हणूनच संप्रेरके वैद्यकीय देखरेखीखालीच घ्यायला हवी.

- आजकाल संप्रेरकयुक्त तांबी गर्भाशयामध्ये बसविता येते. त्यामुळे अती रक्तस्रावाचा त्रास कमी होतो. उपयोगी झाल्यास ही तांबी ५ वर्षांपर्यंत गर्भाशयात ठेवता येते. यामुळे गाठीचा आकार कमी होतो.

शस्त्रक्रिया -

काही स्त्रियांमध्ये गर्भाशयाची गाठ असल्यास शस्त्रक्रिया करावी लागते.

- गर्भाशयातील गाठीचा आकार खूप मोठा असणे.
- गाठीमुळे आजूबाजूच्या अवयवांवर दाब पडणे.
- गाठीमुळे होणारे त्रास औषधोपचाराने कमी न होणे.
- गाठीमुळे गर्भधारणा न होणे अथवा गर्भावस्थेत गर्भपात, अपुऱ्या दिवसांची प्रसूती यासारख्या समस्या येणे.
- शस्त्रक्रिया करण्यापूर्वी शारीरिक तपासण्या व रक्तचाचण्या केल्या जातात.
- गर्भाशयाच्या गाठींसाठी पुढील शस्त्रक्रिया केल्या

जातात.

गाठ काढणे (Myomectomy) -

- प्रजननाची इच्छा असलेल्या स्त्रिया, गाठीमुळे गर्भपात झालेल्या अथवा गर्भधारणेमध्ये अडथळा आलेल्या स्त्रिया किंवा एखादी मोठी गाठ असणाऱ्या स्त्रियांमध्ये फक्त गाठ काढण्याची शस्त्रक्रिया केली जाते.
- गाठ काढण्याची शस्त्रक्रिया दुर्बिणीद्वारे (Laparoscopy) अथवा पोट उघडून (Laparotomy) केली जाते. गर्भाशयात दुर्बिण घालून (Hysteroscopy) काही प्रकारच्या गाठी (Submucous) काढता येतात.
- गाठ काढल्यानंतर किमान ६ महिने गर्भधारणा टाळायला हवी. गर्भाशयावरील जखम भरून येण्यासाठी हा वेळ महत्त्वाचा असतो.
- गर्भाशय काढणे (Hysterectomy)
- रजोनिवृत्तीच्या वयातील स्त्रिया, अपत्यप्राप्तीची इच्छा नसलेल्या स्त्रिया, गर्भाशयामध्ये अनेक गाठी असलेल्या स्त्रियांमध्ये गर्भाशय काढले जाते. ही शस्त्रक्रिया दुर्बिणीच्या सहाय्याने, पोट उघडून अथवा योनीमार्गाद्वारे केली जाते.

-
-
- गर्भाशयाच्या गाठींवर आजकाल नवीन उपचारपद्धती जगात उपलब्ध होऊ लागल्या आहेत. Uterine Artery, Embolisation, HIFU, Laproscopic Myolysis च्या सहाय्याने गाठींचा आकार कमी करता येतो.

